

ОСНОВИ РОЗВИТКУ ОСОБИСТІСНО-ОРІЄНТОВАНОЇ ГІМНАЗИЧНОЇ ОСВІТИ

У статті розглядається специфіка особистісно-орієнтованої системи навчання на основі власного практичного досвіду роботи у гуманітарній гімназії. Подається порівняльна характеристика традиційної та особистісно орієнтованої систем навчання.

Становлення нової системи освіти, зорієнтованої на входження у світовий освітній простір, супроводжується якісними змінами у педагогічній теорії і практиці. Проходить зміна освітньої парадигми, пропонуються нові підходи, інші відносини, інша поведінка, інший педагогічний менталітет, в основі якого лежить визначення індивідуальності, самобутності, самооцінки кожної людини, її розвитку не як колективного суб'єкта, а, передусім, як індивіда, який має свій неповторний суб'єктний досвід.

Закони формування особистості людини не можуть бути вільними від законів, за якими розвивається суспільство. Сучасний процес виховання є насильницьким актом уніфікованого програмування особистості дитини згідно з певним еталоном, який сконструювало суспільство [1:52].

Це стосується і процесу навчання, адже він визначається як процес передачі знань, суспільно-історичного досвіду і т.і., чим порушується важливе положення життєдіяльності людини, бо досвід, як особистісне надбання кожної людини, не передається. Тому виникає нагальна потреба збагачення змісту освіти новими процесуальними вміннями, розвитком здібностей оперування інформацією, творчим вирішенням проблем науки і ринкової економіки з акцентом на індивідуалізацію знань, умінь і навичок кожної особистості через використання нею в навчальній та інших видах діяльності власного суб'єктивного досвіду.

У сучасній педагогіці, зокрема у двох її напрямках, *технологічному* (який передбачає розробку сучасних технологій і методик, новітніх технічних засобів навчання) та *феноменологічному* (де в центрі уваги знаходиться дитина, посилюється значущість особистості школяра та дій щодо розвитку його здібностей і природних задатків) не тільки не присутня власне дитина як особистість й індивідуальність зі своїм, властивим тільки їй, світом вражень і відчуттів, але й немає самого вчителя, його особистості, його психічних, творчих, індивідуальних особливостей. Вирішити цю проблему, на нашу думку, може впровадження в практику освітньої діяльності особистісного підходу до навчання та виховання, орієнтація на створення індивідуалізованої системи знань.

С.У.Гончаренко визначив поняття особистісного підходу як "послідовне ставлення педагога до вихованця як до особистості, як до свідомого відповідального суб'єкта власного розвитку і як до суб'єкта виховної взаємодії". Особистісний підхід – базова ціннісна орієнтація педагога, яка визначає його позицію у взаємодії з кожною дитиною й колективом. Сучасне розуміння особистісного (або особистісно-центрованого) підходу визначили в 60-і роки представники напряму гуманістичної психології (К.Роджерс, А.Маслоу, Р.Рей, В.Франкл), які стверджували, що повноцінне виховання можливе лише в тому випадку, коли школа служитиме лабораторією для відкриття унікального "Я" кожної дитини. Особистісно орієнтований підхід передбачає допомогу вихованцю у усвідомленні себе особистістю, у виявленні, розкритті його можливостей, становленні самосвідомості, у здійсненні особистісно значущих і суспільно прийнятних самовизначення, самореалізації та самоутвердження [2:243].

Головним принципом особистісно-орієнтованої педагогіки, на якому будується її система теоретичних знань і практичних умінь є гуманістична спрямованість.

Гуманізацію в такій системі навчання ми розуміємо як "олюднення навчально-виховного процесу, що забезпечує постійний саморозвиток особистості учня в умовах педагогічної підтримки й захисту дитини" (П.Блонський, Л.Виготський, В.Сухомлинський, С.Шацький), а гуманітаризацію – як інтеграцію наукових знань із загальнолюдськими цінностями. Це означає: реальне визнання цінності людини, її права на вільний розвиток і виявлення своїх здібностей; утвердження пріоритету блага людини як критерію оцінки рівня взаємовідносин у суспільстві; ствердження того, що відчуття людини в бутті та буття в людині виявляється у різноманітних формах, оскільки визнає унікальність особистості людини у всіх її проявах; розуміння необхідності спрямування у майбутнє людини, до вільної творчої реалізації можливостей її особистісного потенціалу.

Головною характеристикою гуманістично спрямованої особистісно-орієнтованої педагогіки відносно її змісту, методів навчання, видів і способів педагогічного впливу є її психотерапевтична основа, під чим розуміється формування і розвиток принципово нових психічно комфортних, ситуативно адекватних, безпечних для самої людини і суспільства способів взаємовідносин між людьми в професійній діяльності і в особистому житті [1:9].

Табл.1.

Порівняльна характеристика традиційної та особистісно орієнтованої систем навчання

ТРАДИЦІЙНА СИСТЕМА ОСВІТИ	ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНА СИСТЕМА ОСВІТИ
ОСВІТА	
Процес навчання і виховання, що формує статистичну модель знань, умінь, навичок	Учіння як особлива індивідуальна діяльність учня
ДІЯЛЬНІСТЬ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ	
Орієнтація діяльності викладача на середнього учня, коли учень стає об'єктом його діяльності	Орієнтація на діяльність учня, на диференційовані, індивідуалізовані програми навчання, яке організують всі учасники навчально-виховного процесу, усвідомлення учнем послідовності виконання навчальних дій, врахування суб'єктного досвіду як вчителя, так і учня, взаємодія у процесі навчання
РОЛЬ ВИКЛАДАЧА	
Викладач подає навчальну інформацію, що є основою його діяльності	Викладач формує мотиваційну сферу діяльності учня, створює педагогічні умови для самореалізації, саморозвитку особистості.
РОЛЬ УЧНЯ	
Учень – об'єкт навчання. Мета його діяльності – відтворення навчального матеріалу.	Учень формує власні знання як спосіб формування цілісної картини світу.
ЗАСОБИ НАВЧАННЯ	
Засоби готуються і використовуються на основі ознайомлення з навчальним матеріалом.	Використання індивідуально спрямованих засобів навчання, що ведуть до створення індивідуалізованої системи знань, практичних вмінь, що впливають на поведінку дитини.
ОЦІНКА	
Оцінка визначається вчителем.	Взаємооцінка й самооцінка як чинник формування особистості, що розвивається.
КОРЕКЦІЯ	
Корекція навчальної діяльності здійснюється вчителем для всього класного колективу.	корекція навчальної діяльності здійснюється вчителем, батьками, психологом через створення індивідуальної програми розвитку кожної дитини.

Змістом особистісно-орієнтованої педагогіки є індивідуалізована система наукових знань і практичних умінь, що впливають на поведінку людини з метою зміни цієї поведінки [1], а також нове тлумачення індивідуального підходу, суть якого полягає в тому, щоб у системі освіти йти не від навчального предмета до дитини, а від дитини до навчального предмета, йти від можливостей дитини з урахуванням потенційних можливостей, які необхідно розвивати, удосконалювати, збагачувати [3:42]. Індивідуалізація такого підходу розглядається як процес, що через розвиток особистості забезпечує саморозвиток суспільства [4:551].

Виходячи з цього, особистісно-орієнтована система навчання:

- ✓ визначає учня основним суб'єктом навчання;
- ✓ передбачає проектування мети освіти - якнайповніший розвиток індивідуальних здібностей, реалізацію індивідуально-особистісного життєвого проекту, визначення життєвих планів і способів самореалізації;
- ✓ реалізацію системи освіти як відкритої і динамічної (згідно з положеннями синергетики), що, в свою чергу, відображає динаміку способів освоєння світу;
- ✓ стверджує принцип самоорганізації, втілення якого відбувається у спеціально створеному педагогом навчальному середовищі, що передбачає спільну творчу діяльність організаторів, вчителів, учнів, батьків, громадськості у визначенні планів, програм стратегій навчання і виховання.

Адже "...виховувати, - як зазначав Л.Виготський, - це означає організувати життя, в правильному житті правильно ростуть діти. Отже виховання розгортається як найважливіша у світі проблема - проблема життя як творчості" [5:315].

Особистісно-орієнтована система навчання стверджує ідеї гуманізації та гуманітаризації освіти, які орієнтуються на цілісність знань, на повсякденний світ дитини, на ущільнення та вибіркоче отримання інформації і вивільнення часу для її осмислення (що було запропоновано, наприклад, авторами програми "Довкілля: під керівництвом В.Р.Ільченко") [6], і є логічним сучасним наповненням розуміння педагогічного принципу Я.А.Коменського щодо осмислення і творчого освоєння світу, де розуміння, воля і діяльність визначаються як вирішальні складові навчального процесу.

Це досягається завдяки предметно-інтегрованої системі роботи при вивченні як природничих, так і гуманітарних наук. Інтегрований підхід дає змогу відновити коло трієдиної мети школи: виховання, навчання, розвитку. Виходячи з цього, нових орієнтирів набуває і статус вчителя, який розуміє, що педагог сьогодні не стільки той, хто навчає, скільки той, хто відчуває, як дитина навчається.

Порівняльна таблиця традиційного та особистісно-орієнтованого навчання свідчить про переваги останньої, оскільки вона характеризується гуманістичним, психотерапевтичним спрямуванням, що мають антропоцентричний характер (табл.№1).

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Белунин Д.Н. Основа личностно ориентированной педагогики: Курс лекций в 2 ч. – Ч.1. – М., 1996. – 317с.
2. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. – К., 1997. – 376с.
3. Селевко Г.К. Современные образовательные технологии: Уч.пос. – М., 1998. – 256с.
4. Психологія і педагогіка життєтворчості: Навч.-метод.посібник /Ред.рада: В.М.Доній (голова), Г.М.Несен (заст.голови), Л.В.Сохань, І.І.Єрмаков (наук.ред) та інші. – К, 1996. – 792с.
5. Выготский Л.С. Педагогическая психология. – М., 1996. – 536с.

Матеріал надійшов до редакції 21.09.2000 р.

Яценко С.Л. Основы личностно ориентированной системы гимназического образования.

В статье рассматривается специфика личностно ориентированной системы обучения на основе собственного практического опыта работы в гуманитарной гимназии. Представлена сравнительная характеристика традиционной и личностно ориентированной систем обучения.

Yatsenko S.L. Grounds of a Person Oriented System of Gymnasium Education.

The article considers specific features of person oriented system of education on the basis of own practical work experience in a gymnasium pertaining to humanities. A comparative characteristic of traditional and person oriented system of education is given.